

Силабус
навчальної дисципліни
«Філософія права»
2023-2024 навчальний рік

Освітня програма : « Право»

Спеціальність: 081 Право

Галузь знань: 08 Право

Рівень вищої освіти – другий.

Викладач (і)	Дуденок Валентина Іванівна
Посилання на сайт	Сторінка курсу в електронній системі МУДЛ: URL: https://edu.bdpu.org/course/view.php?id=574 Персональна сторінка на сайті БДПУ: URL: http://bdpu.org/faculties/gef/structure-gef/kaf-istor/composition-kaf-istor/dudenok/
Контактний тел.	0993007015
E-mail викладача :	Dudenok.vi@gmail.com
Графік консультацій	Середа, 9.35-10.55

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
90 год., 3 кр.	12	12	66	залік

Семестр: осінній

Мова навчання: українська

Ключові слова: історія, закон, тенденції, розвиток, постмодерн, дискурс, концепт, синергетика, право, справедливість.

Мета та предмет курсу:

Мета курсу: поглиблювати наявний стан світоглядної культури і навичок абстрактного мислення.

Формування і розвиток сучасної світоглядно-методологічної парадигми студентської молоді неможливе без філософії як теоретичної основи світобачення та певного методу відношення до світу. Філософська культура студента зумовлює як адекватне сприйняття ним навчального матеріалу практично всіх наук, так і виступає передумовою його формування як особистості. Філософська підготовка студентства впливає також на ефективність виховної роботи, оскільки підвищує загальну культуру мислення, вміння раціонально відібрати з потоку наукової інформації необхідний матеріал. Оволодіння філософією права сприяє становленню самосвідомості, інтелектуальному розвитку, вмінню знаходити оптимальний вихід з ціннісно-кризових ситуацій.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сутність права та основні тенденції і форми його функціонування в суспільстві.

Компетентності та програмні результати навчання:

Компетентності

ЗК1. Здатність до формування світогляду, розвитку людського буття, суспільства і природи, духовної культури; здатність розглядати суспільні явища в розвитку і конкретних історико-правових умовах.

ЗК 2. Здатність до оцінки та аналізу соціально-економічних процесів і явищ на глобальному (мега-), макро-, мезо- і мікрорівнях; здатність працювати з інформацією, у тому числі в глобальних комп'ютерних мережах.

ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, оцінки та синтезу із використанням логічних аргументів і доказаних фактів.

програмні результати навчання

ПРН1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

ПРН2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

ПРН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

Зміст курсу:

Тема 1. Світоглядно-методологічні засади права.

Предмет філософії права. Необхідність філософського розуміння права. Філософське осмислення права та його конкретно наукове пізнання: відмінності предмета та методу.

Філософсько-правова рефлексія. Філософія права в системі гуманітарного знання. Головні питання та завдання філософії права. Функції філософії права. Значення філософії права для формування світогляду суспільствознавців.

Тема 2. Методологія філософії права.

Рефлексія основних способів осмислення права. Методологія права та її рівні: філософський, загальнонауковий, юридичний. Філософія права як загальна методологія праворозуміння. Типи праворозуміння як способи здійснення філософсько-правової рефлексії. Розумовий експеримент. Критерії класифікації та світоглядно-методологічний потенціал основних способів осмислення правової реальності: позитивістське та об'єктивістсько-правове мислення. Способи обґрунтування права: правовий об'єктивізм, правовий суб'єктивізм, правова інтерсуб'єктивність.

Тема 3. Методологія правового позитивізму.

Правовий позитивізм: філософські витоки, сутність, методологічний потенціал та критика. Тенденція до абсолютизації державного суверенітету, ціннісно-нейтральне тлумачення права, ототожнення права і позитивного права як суттєві риси правового позитивізму. Основні форми: теорія наказів (Дж. Остін), “чиста теорія права” (Г. Кельзен), аналітична юриспруденція (Г. Харт). Тенденції розвитку сучасного юридичного позитивізму: ексклюзивний та інклюзивний позитивізм.

Тема 4. Правовий об'єктивізм як філософська традиція.

Філософські витоки та основні форми правового об'єктивізму: методологічний потенціал та обмеженість. Право як віддзеркалення базових суспільних відносин. Юридичний біологізм, юридичний економізм, політичний об'єктивізм, культурно-історичний об'єктивізм, соціологічний об'єктивізм як найвпливовіші сучасні течії. Історична школа права. Філософсько-правова концепція марксизму.

Тема 5. Класичні концепції природного права.

Космоцентричне обґрунтування права у античних мислителів. Сократ: об'єктивні і суб'єктивні основи моральних та правових норм. Погляди Платона на справедливість та ідеальну державу. Вчення про людину, справедливість і найкращий державний устрій Аристотеля. Теоцентричне обґрунтування права у філософії середньовіччя. Метафізичні передумови християнської правосвідомості. Реалізм і номіналізм у праворозумінні середньовіччя. Формування передумов юридичного світогляду у філософсько-правовій думці Відродження і Реформації (Н. Макіавеллі, М. Лютер). Антропологічне обґрунтування права. Натуралістичне обґрунтування права в філософії Нового часу. Концепція суспільного договору Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо. Сенс Просвітництва. Раціоналістичне обґрунтування права в німецькій класичній філософії.

Тема 6. Сучасні концепції природного права: парадигма інтерсуб'єктивності.

Концепції природного права інтерсуб'єктивістського напрямку: філософські витоки, сутність, основні форми, світоглядно-методологічний потенціал. Феноменологічна концепція

права (А. Рейнах). Екзистенціалістська концепція права (М. Мюллер, Е. Фехнер, В. Майхоффер). Герменевтична концепція права (А. Кауфманн, П. Рікбор) Комунікативно-дискурсивна концепція права (К.-О. Апель, Ю. Хабермас). Натуралістична тенденція в сучасній аналітичній філософії права (Л. Фуллер, Дж. Фінніс, Дж. Роулз, Р. Дворкін). Ідея інтегрального праворозуміння.

Тема 7. Вітчизняна філософсько-правова думка: традиції, світоглядно-методологічні витоки, ідеї.

Екзистенційно-романтичне обґрунтування ідеї права (Г. Сковорода, П. Юркевич) та національної ідеї (М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко) у “філософії серця”. Проблема співвідношення особистості, нації та держави в творах М. Драгоманова, І. Франка, М. Грушевського. Академічна філософія права кінця XIX – початку XX ст. Соціокультурна філософсько-правова концепція Б. Кістяківського. Основні ідеї видатних російських філософів в площині інтерпретації права (В. Соловйов, П. Новгородцев, Л. Петражицький, М. Алексєєв, І. Ільїн). Філософсько-правова думка радянських часів. Наукові дослідження сучасних українських філософів права.

Тема 8. Правова онтологія: природа і структура права.

Онтологічні основи права. Поняття правової реальності. Нормативно-деонтологічна природа права. Співвідношення належного і суцього у праві. Багатогранність феномену права. Онтологічна структура права: природне і позитивне право, їх смисл і співвідношення. Зміст і форма, можливість і дійсність у праві. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя. Абстрактне й конкретне у праві. Дискусія про співвідношення права і закону. Умови здійснення права.

Тема 9. Правова антропологія: гуманістична природа права.

Філософське обґрунтування прав людини. Поняття і проблеми правової антропології. Типи правової антропології. Поняття “правова людина”. Право як спосіб людського співіснування. Антропологічні основи права. Конфліктно-коопераційна модель людини як основа антропологічного обґрунтування права. Права людини як вираження особистісної цінності права. Статус інституту прав людини в сучасному суспільстві. Права громадян України. Особистість і право. Ідея автономії особистості. Особистість як суб’єкт права. Сенс морального і правового гуманізму. Тенденція гуманізації права.

Тема 10. Правова аксіологія: ціннісні засади права.

Аксіологічний аспект філософії права: цінності як вісі правової свідомості. Правові цінності: свобода, рівність, справедливість. Відносна і абсолютна цінність права. Права людини як абсолютна цінність. Правовий ідеал. Свобода як визначальна характеристика людського буття. Право як передумова свободи особистості. Типи свободи. Свобода і порядок. Ідея свободи волі в філософії. Свобода і відповідальність. Свобода і рівність. Право як формальна рівність. Поняття соціальної рівності. Справедливість як головна правова цінність та провідне поняття філософії права. Критерії справедливості та право. Формальна й змістовна справедливість. Сучасні теорії справедливості.

Тема 11. Правова епістемологія.

Предмет і проблеми правової епістемології. Сучасні концепції істини в праві. Об'єкт і суб'єкт правового пізнання. Особливості правового пізнання. Поняття пізнавальної установки (когнітивізм та нонкогнітивізм). Проблема об'єктивності права. Типи правової епістемології (емпіризм, раціоналізм, інтуїтивізм). Етапи і рівні пізнання у праві. Особливості правового мислення. Правова аргументація. Методологічні проблеми правової науки. Вплив сучасних технологій на розвиток правової свідомості громадян.

Тема 12. Герменевтичні основи права.

Правотворчість і правозастосування як герменевтичні практики. Вирішення справи, прояснення ситуації та розуміння як типи осмислення правової реальності. Суб'єкт розуміння як джерело правових смислів. Правова реальність як об'єкт розуміння. Предмет розуміння (правова ситуація, правова традиція, особистість розуміючого). Герменевтичні методи “пошуку” права. Інтерпретація правових текстів. Мова як простір розуміння. Мета і результат герменевтичного розуміння. Істина, справедливість і примирення як поняття філософії права.

Тема 13. Право в контексті розвитку культури суспільства.

Універсальне та особистісне в ціннісному вимірі права. Поняття правового менталітету. Особливості українського правового менталітету. Правова культура. Право і мораль: етичні основи права. Єдність, протилежність та взаємодоповнюваність права і моралі. Філософсько-етичний зміст принципу толерантності. Релігійні витoki ідеї права. Традиції та інновації в правовій площині. Перспективи розвитку правових відносин в епоху глобалізації.

Тема 14. Дискурси філософії права в постмодерному суспільстві.

Особистість і політико-правові інститути. Співвідношення права і влади. Поняття, види та принципи легітимації. “Суспільний договір” як модель легітимації. Філософські проблеми правотворчості та правозастосування у перехідних суспільствах. Правова реформа. Поняття та структура правового суспільства: інституційний та неінституційний аспекти. Перспективи формування правового суспільства в Україні. Філософські проблеми окремих галузей права. Глобалізація та її вплив на розвиток правових відносин у суспільстві.

Методи навчання:

Основними формами вивчення дисципліни є: лекції, практичні заняття, написання рефератів, виконання наукових досліджень, написання наукових статей, тестування. Заключний контроль – залік.

Методи навчання поділяються:

- 1) За джерелами передачі й характером сприйняття інформації : Словесні, наочні, практичні.
  - 1.1. Словесні: пояснення, розповідь, лекція, бесіда (вступна, бесіда-повідомлення, бесіда-повторення, репродуктивна, евристична, катехізісна).
  - 1.2. Наочні: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.
  - 1.3. Практичні: вправи, дослідні роботи.

2) За основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок.

3) За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі.

4) **Методи стимулювання навчальної діяльності:**

4.1. метод навчальної дискусії – суперечка, обговорення будь-якого питання навчального матеріалу;

4.2. метод пізнавальних ігор – моделювання життєвих ситуацій, що викликають інтерес до навчальних предметів;

4.3. метод створення ситуації інтересу в процесі викладання навчального матеріалу – використання пригод, гумористичних уривків;

5) **Методи контролю і самоконтролю у навчанні:**

5.1. метод усного контролю: основне запитання, додаткові, допоміжні; запитання у вигляді проблеми; індивідуальне, фронтальне опитування і комбіноване;

5.2 метод тестового контролю;

б) **Бінарні методи:**

Методи викладання: інформаційно-повідомляючий; інструктивно-практичний; пояснювальний.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Основна увага приділяється вивченню базової літератури, вмінню самостійно мислити, здатності оперувати понятійним апаратом.

Політика щодо дедлайнів та перескладання:

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів). Перескладання модулів відбувається за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний). Політика щодо академічної доброчесності: Списування під час контрольних робіт заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування та підготовки практичних завдань під час заняття. Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність:

Електронне навчання у системі MOODLE, відеопроєктор, ноутбук.

Система оцінювання та вимоги:

Засоби діагностики успішності навчання: Педагогічний контроль за навчально-професійною діяльністю студентів здійснюється в таких формах:

а) *поточний контроль* відбувається за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання літератури, написання рефератів, конспектування першоджерел, ведення словника, складання тестів тощо);

б) залік виставляється наприкінці семестру на основі поточного контролю з урахуванням відвідування занять, виступів на семінарах, якості самостійної навчальної роботи.

При оцінюванні знань, умінь і навичок студентів враховується:

- 1) характер засвоєння наявних знань слухача з дисципліни (рівень усвідомлення, міцність запам'ятовування, обсяг, повнота і точність знань);
- 2) якість актуалізації слухачем знань із предмету (логіка мислення, аргументація, послідовність і самостійність викладу, культура професійного мовлення);
- 3) рівень оволодіння відомими прийомами аналізу соціальних фактів, сформованості умінь і навичок використання засвоєних знань на практиці;
- 4) прояв творчості й самостійності в навчально-пізнавальній діяльності;
- 5) якість виконання

Форма підсумкового контролю успішності навчання : залік.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим

			повторним вивченням дисципліни
--	--	--	-----------------------------------

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота														Залік	Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4	Змістовий модуль 5					Змістовий модуль 6		50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14		
5	5	5	5	5	5	2	2	3	3	2	2	2	4		

Список рекомендованих джерел

Основні:

1. Гайдулін О.О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння. К.: НУОУ, 2019. 436 с.
2. Георг В. Ф. Гегель. Основи філософії права. Київ: «Юніверс», 2000. 334 с.
3. Данильян О. Г. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2017. 208 с.
4. Марченко О. В. Філософія права: навч. пос. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ, 2015. 304 с.
5. Патей-Братасюк М. Г. Філософія права: навчальний посібник. Тернопіль, 2006. 344 с.
6. Торяник В.М., Макушев П.В. Філософія права (в схемах та визначеннях) : навчально-методичний посібник. Дніпро, 2019. 152 с.
7. Трофанчук Г. І. Історія держави та права України: навч. пос. К.: Юрінком Інтер, 2017. 568 с.

8. Юркевич П. Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник. К.: Український Світ, 2000. 756 с.

Додаткові

1. Актуальні проблеми теорії держави та права. Ч.І. Актуальні проблеми теорії держави: Навчальний посібник / С.М. Тимченко, С.К. Бостан, С.М. Легуша та ін. К.: КНТ, 2007. 288с.
2. Бандура О. О. Філософія права: навч. посіб. / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заінчковський та ін.; за ред. М. В. Костицького, Б. М. Чміля. К.: Юрінком Інтер, 2000. 336 с.
3. Баумейстер А. О. Філософія права: Навчальний посібник. К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 311 с.
4. Герасіна Л. М. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : моногр. / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Х.: Право, 2009. 352 с.
5. Кузнєцов В. І. Філософія права. Історія та сучасність: навч. посіб. К.: Стілос; Фоліант, 2003. 382 с.
6. Максимов С. І. Філософія права: сучасні інтерпретації: [вибр. пр.: статті, аналіт. огляди, переклади] (2003 – 2010).Х.: Право, 2010. 336 с.
7. Оніщенко Н.М. Соціальний вимір правової системи: реалії та перспективи: [монографія] / Н.М.Оніщенко, Н.М.Пархоменко; Відп. ред. Ю.С. Шемшученко. – К.: ТОВ «Видавництво „Юридична думка”», 2011. 176 с.
8. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: [кол. моногр.] / відп. ред. В. С. Бігун. К., 2009. 316 с.
9. Філософія прав людини / За ред. Ш. Госепата, Г. Ломанна; [Пер. з нім. О. Юдіна, Л. Доронічевої]. К.: Ніка-Центр, 2008. 320 с.
10. Циппеліус Р. Філософія права: пер. з нім. К.: Тандем, 2000. 300 с.

14. Інформаційні ресурси

1. Філософія права (за заг. ред. М.В.Костицького, Б.Ф.Чміля). - <https://books.br.com.ua/themes/341/379>
2. Хайдеггер М. Европейський нігілізм
URL http://www.nietzsche.ru/look/121_10.htm
3. Сидоренко С.В. Теоретичний аналіз явища глобального громадянського суспільства як соціополітичного феномена
http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/2083/1/Sydorenko%20SV_12_62_246-250.pdf

4. Мартиросян Н. О. Філософія права. Конспект лекцій.-
<https://studfiles.net/preview/1669517/>
5. ПАМФІЛ ЮРКЕВИЧ. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА . ФІЛОСОФСЬКИЙ ЩОДЕННИК.
<http://lawdiss.org.ua/books/063.doc.html>
6. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. Підручник. За редакцією О. Г. Данильяна.-
http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/FilosofUchebn2009.pdf
7. Філософія прав людини / За редакції Ш. Госепата та Г. Ломанна; Пер. з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої. – К.: Ніка-Центр, 2008. 320 с.
www.nika-centre.kiev.ua/novinki.html)
<http://fictionbook.ru/>